

PROGRAM KONSERWATORSKI

Spis treści

1. Karta tytułowa
2. Wstęp
3. Konserwatorski opis obiektu
4. Stan zachowania kapliczki i przyczyny zniszczeń
5. Założenia i wnioski konserwatorskie
6. Proponowane postępowanie konserwatorskie
7. Program prac konserwatorskich
8. Specyfikacja materiałów konserwatorskich
9. Dokumentacja fotograficzna
10. Rysunki inwentaryzacyjne
11. Rysunki projektowe

KARTA TYTUŁOWA

I A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

1. Rodzaj zabytku: kapliczka słupowa z Krucyfiksem
2. Nr rejestru Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Zakliczyn
3. Lokalizacja: dz. nr 237 jedn. ew. Zakliczyn obręb Stróże
4. Data powstania: 1853 r.
5. Funkcja: zabytkowy obiekt kultu religijnego
6. Technika wykonania: budowla kamienna
7. Właściciel: Powiatowy Zarząd Dróg w Tarnowie z siedzibą w Zgłobicach
8. Użytkownik: Powiatowy Zarząd Dróg w Tarnowie z siedzibą w Zgłobicach

I B. DANE DOTYCZĄCE PROJEKTU KONSERWATORSKIEGO

1. Zleceniodawca: Gmina Zakliczyn
2. Autorzy programu konserwatorskiego:

1. Wstęp

Kapliczka słupowa przydrożna z krucyfiksem znajduje się w miejscowości Stróże, gmina Zakliczyn, na działce nr 237. Fundator kapliczki nieznany. Kapliczka widnieje w Katalogu kapliczek i krzyży przydrożnych na terenie Diecezji Tarnowskiej i w Ewidencji Zabytków Województwa Małopolskiego. Kapliczka wpisana jest do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Zakliczyn pod nr 172 jako „Krzyż przydrożny” zlokalizowany na działce nr 393 w Stróżach. Mylną nazwę oraz lokalizację prostuje się w niniejszym opracowaniu na „Kapliczka słupowa z krucyfiksem” na działce nr 237 w Stróżach.

Wszystkie elementy kapliczki znajdują się w stanie zachowania, wymagającym przeprowadzenia konserwacji technicznej i estetycznej z uwagi na daleko posuniętą dezintegrację.

2. Opis obiektu

Kapliczka z krzyżem składa się z podstawy w postaci dwóch stopni schodków, jednocześnie postumentu, tj. czworobocznej podstawy cokołu z profilowaną górną krawędzią nakrytego także profilowaną tzw. czapą, na której posadowiony jest krucyfix. Ściany cokołu są gładkie. Jedynie na ścianie frontowej widnieją ślady częściowo zatartego napisu rytego w kamieniu z mało czytelnych obecnie liter wgłębnych. Tekst inskrypcji:

NA CHWAŁĘ

BOGU

FUND..(ator..?)

Brak śladów liter

Postać Chrystusa ukrzyżowanego jest wykuta w kamieniu integralnie związanym z krzyżem z piaskowca tzw. ciężkowickiego. Nad głową Chrystusa na belce pionowej krzyża widnieje napis; INRI Cały krzyż stanowi jeden element kamienny postawiony i mocowany nad profilowanym zwieńczeniem cokołu.

Zarówno krucyfiks jak pozostałe elementy kompozycji kapliczki pomalowane wielokrotnie farbą, także olejną, w sposób mało staranny pod względem artystycznym i technicznym.

Kapliczka posadowiona jest w pasie drogowym skrzyżowania dróg powiatowych K1410 i K1408.

3. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Kompozycja kapliczki słupowej z krucyfiksem w Stróżach jako całość, wykazuje zły stan techniczny materiału, jakim w tym przypadku jest piaskowiec karpacki, tzw. ciężkowicki. Można założyć, iż odnowienie kapliczki, wykonane przed laty w kilku cyklach było niefachowe. Była to amatorska wizja rewaloryzacji polegająca wyłącznie na pomalowaniu figury

i uzupełnieniu ubytków powierzchni przez szpachlowanie niewłaściwym materiałem (zaprawa tynkarska cementowo-wapienna. Nałożona nie fachowo wielokrotnie polichromia, w konsekwencji nadała figurce charakter pseudo ludowy. Podczas ostatniego odnowienia farba nałożona została na destrukcji polichromii wykonanej wcześniej i wielokrotnie poprawianej.

Poszczególne elementy kompozycji kapliczki pod względem stanu zachowania przedstawiają się w sposób następujący:

- 3.1. Krucyfiks jest zniszczony powierzchniowo i strukturalnie z każdej strony. Rysunek rzeźbiarski postaci Chrystusa jest w wielu miejscach zatarty. Powierzchnia figury pokryta jest farbą olejną, pod którą widoczne są ślady wcześniejszej polichromii.
- 3.2. Element kamienny nakrywający postument, tzw. czapa stanowiąca podstawę dla figury wykazuje postępujące zniszczenia, zarówno struktury kamienia jak i powierzchni z powodu wielokrotnego malowania farbami olejnymi.
- 3.4. Cały postument pokryty jest warstwami farby olejnej i najpewniej mocnej zaprawy cementowej, o zagładzonej powierzchni. W wyniku takiej „odnowy” znacznie uproszczone zostało gzymsowanie i profilowanie krawędzi. Oprócz widocznych nie estetycznych i nie fachowych napraw, koniecznych do usunięcia, nastąpiło osłabienie strukturalne pokrytego cementem lica, a miejscami nawet całkowita dezintegracja

wgłębna kamienia - piaskowca. Odcięcie kamienia od dostępu do powietrza zawsze skutkuje jego strukturalną dezintegracją. Potwierdza to fakt odspajania się szlichty cementowej i warstwy malarskiej wraz z fragmentami lica kamienia.

- 3.5. Inskrypcja fundatorów wykazuje destrukcję powierzchniową, wskutek czego prawie całkowitemu zatarciu uległo liternictwo wgłębne poniżej słów „NA CHWAŁĘ BOGU” utrwalone przez pomalowane farbą olejną oraz litery „FUND...” w wierszu poniżej. Reszta inskrypcji zawierająca najprawdopodobniej datę jest całkowicie zatarta.

Liternictwo jest prymitywne. Koślawe litery wskazują na niski poziom rzemiosła wykonawcy.

4. Cokół w postaci dwóch bloków kamienia o profilowanych górnych krawędziach, wykazuje taki sam stan zachowania jak postument i tzw. czapa. Ponadto znaczne, trwałe zabrudzenie powierzchni wodami deszczowymi z pyłem niesionym wiatrem odspajają kolejne warstwy farby i szlichty cementowej. Zatarciu uległa wskutek tego ostrość krawędzi cokołu. Podstawa cokołu i zarazem całości kompozycji kapliczki, ułożona jest schodkowo z dużych bloków kamienia. Dwa widoczne stopnie wykazują duży zakres zniszczenia wskutek szkodliwego działania warunków atmosferycznych poprzez wyłukanie powierzchni i uszkodzenia mechaniczne. Powierzchnia całej kapliczki jest pomalowana

w dwóch odcieniach koloru; ugier z odcieniem różu Gzymsy dolny i górny ciemniejsze, cokół i krucyfiks jaśniejsze. Postać Chrystusa jest pomalowana w kolorze ciemnego szarego różu. Włosy w kolorze ciemnego brązu, usta czerwone, perizonium w pomalowane czystą bielą. Widoczne są także liczne odspojenia wszystkich warstw malarskich.

5. Pierwszy stopień kompozycji kapliczki zagłębiony jest w gruncie. Obrys jego górnej krawędzi jest trudno czytelny ponad powierzchnią terenu. Dla jego zwymiarowania dokonano odkopania przy dwóch krawędziach stopnie. Dalszych odkrywek nie wykonano z uwagi na wychylenie kapliczki od pionu w kierunku zachodnim (frontowym) sięgające 4% do 5% od pionu.

4. Założenia i wnioski konserwatorskie

Podstawowym założeniem konserwatorskim w przypadku kapliczki z krucyfiksem w Stróżach jest przywrócenie jej pierwotnego wyglądu. Konieczna jest tu także korekta posadowienia na nowym fundamencie betonowym.

Stan zachowania kompozycji kamiennych, piaskowcowych elementów kapliczki i inskrypcji wymaga przeprowadzenia pełnego zakresu prac konserwatorskich. Prace te mają za zadanie przede wszystkim wzmocnić strukturę kamienia do stanu jego naturalnej twardości z przywróceniem pierwotnej faktury i konturu rzeźbiarskiego. Dotyczy to praktycznie całej kompozycji kapliczki, której powierzchnię pokrywa kilka warstw farby, zniekształcających pierwotny wygląd. Poprzez uzupełnienie wszystkich ubytków i rekonstrukcję brakującego konturu rzeźbiarskiego, przywrócone zostaną pierwotne wartości estetyczne kompozycji. Ponowny montaż na solidnym fundamencie betonowym i połączenie poszczególnych elementów nierdzewnymi trzpieniami, pozwoli w sposób trwały nadać całości kapliczki właściwości monolitu. Zabiegi konserwatorskie zabezpieczą także kamień i przed szkodliwym oddziaływaniem środowiska obciążonego zanieczyszczeniami, związanymi z intensywnym ruchem pojazdów na pobliskiej drodze powiatowej, w tym samochodów ciężarowych i maszyn budowlanych. W żadnym wypadku nie dopuszcza się malowania figury i płaskorzeźb farbami uszczelniającymi powierzchnię kamienia. Malowanie powierzchni kamienia jest niedopuszczalne. Jedyne zabiegi pokrywania powierzchni to impregnacja i hydrofobizacja z uwagi na pozostawienie kapliczki pod działaniem opadów atmosferycznych.

5. Proponowane postępowanie konserwatorskie

Określone warunki, wynikające ze obecnego stanu zachowania obiektu oraz konieczności demontażu na czas konserwacji, wymagają dokonania następujących czynności:

1. Fachowy demontaż elementów kompozycji i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej.

2. Wszystkie elementy kompozycji, czyli: krucyfiks, czapa nakrywająca pod krucyfiksem, czworoboczny cokół oraz stopnie schodów podstawy cokołowej, wykonane z piaskowca karpackiego, poddane zostaną zabiegom konserwatorskim w następującym zakresie:
 - wstępne oczyszczenie kamienia z luźnych fragmentów oraz mchów i porostów,
 - wykonanie odkrywek na elementach z polichromią w celu rozpoznania ich stratygrafii oraz, w przypadku stwierdzenia ich wtórnego pochodzenia, usunięcie mechaniczne wszystkich powłok malarskich.
 - wstępne utwardzenie osypującego się kamienia w miejscach szczególnie osłabionych,
 - demontaż ewentualnych odspojonych fragmentów kamienia do ponownego przyklejenia w dalszym etapie konserwacji,
 - oczyszczenie powierzchni kamienia metodą mikro piaskowania lub parownicą,
 - wykucie żelaznych trzpieni łączących poszczególne elementy,
 - zniszczenie życia biologicznego na kamieniu preparatem chemicznym,
 - usunięcie ewentualnych zaciemnień kamienia metodą mechaniczną lub chemiczną,
 - odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska,
 - wzmocnienie strukturalne kamienia preparatem krzemoorganicznym najwyższej skuteczności,
 - przyklejenie zdemontowanych wcześniej fragmentów kamienia, sklejenie spękań
Na strukturze kamienia oraz sklejenie spękanych elementów z zastosowaniem trzpieni z metalu nierdzewnego,
 - uzupełnienie ubytków kamienia w zaprawach mineralnych dobranych kolorystycznie, barwionych w masie,
 - rekonstrukcja konturu rzeźbiarskiego na figurze i tzw. czapie,
 - hydrofobizacja całości kamienia,
 - rekonstrukcja liternictwa, na podstawie ujawnionych materiałów źródłowych
3. Przewiezenie poszczególnych elementów z pracowni na miejsce posadowienia,
4. Fachowy montaż elementów z zastosowaniem nierdzewnych trzpieni i żywicy epoksydowej na wykonanym wcześniej betonowym fundamencie.

6. Program prac konserwatorskich

Pełny zakres prac konserwatorskich przy kompozycji kapliczki z krucyfiksem w Stróżach przedstawia się następująco:

Prace wstępne

1. Zebranie danych w archiwach na temat kapliczki i okoliczności jej posadowienia.
2. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej stanu zachowania obiektu *in situ*, fotograficznej, rysunkowej i opisowej.
3. Odkopanie fundamentu podstawy postumentu.
4. Fachowy demontaż poszczególnych elementów kompozycji kapliczki przy pomocy dźwigu, po uprzednim wykuciu zapraw oraz przewiezienie ich do pracowni konserwatorskiej.

Elementy kamienne, piaskowiec:

5. Wstępne oczyszczenie powierzchni kamienia z brudu i porostów za pomocą szczotek i pędzli.
6. Usunięcie mechaniczne warstwy cementowej z powierzchni kamienia.
7. Usunięcie mechaniczne powłok malarskich z figury i płaskorzeźb, po uprzednim wykonaniu odkrywek dla rozpoznania stratygrafii polichromii.
8. Wstępne wzmocnienie struktury kamienia w miejscach dezintegracji preparatem KS-300 firmy REMMERS.
9. Zniszczenie życia biologicznego preparatem Grünbelag Entferner firmy REMMERS.
10. Umycie kamienia metodą hydrodynamiczną. W miejscach szczególnie zabrudzonych przy użyciu preparatu Fassadenreiniger Paste lub Schmutzlöser firmy REMMERS.
11. Odsolenie kamienia metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska (okłady z ligniny).
12. Wzmocnienie strukturalne kamienia żywicą krzemoorganiczną KSE 300 firmy REMMERS.
13. Przytwierdzenie na żywicy epoksydowej Epoxy SC 100 firmy REMMERS z zastosowaniem nierdzewnych trzpieni odspojonych fragmentów kamienia.

14. Sklejenie spękań strukturalnych kamienia poprzez wprowadzenie żywicy Epoxy SC 100 firmy REMMERS w odpowiednim rozrzedzeniu.
15. Uzupelnienie ubytków kamienia na powierzchniach płaskich piaskowca i rysunku rzeźbiarskim przedstawień świętych w systemie zapraw konserwatorskich firmy REMMERS.
16. Scalenie kolorystyczne kamienia preparatem Funcosil WS, zmieszany z odpowiednim pigmentem, system firmy REMMERS.
17. Hydrofobizacja preparatem Funcosil SNL.

Krzyż:

20. Wstępne oczyszczenie powierzchni figury z zabrudzeń,
21. Wykonanie badań stratygraficznych polichromii
22. Usunięcie mechaniczne powłok malarskich i uzupełnień niefachowych,
23. Oczyszczenie odsłoniętych powierzchni metodą mikro piaskowania i skalpelem,
24. Wzmocnienie strukturalne preparatem krzemoorganicznym KSE 300 firmy REMMERS
25. Podklejenie ewentualnych rozwarstwień i spękań odlewu żywicą Funcosil Injectionsleim firmy REMMERS,
26. Przyklejenie oderwanych ewentualnie fragmentów na żywicy epoksydowej BH 100 firmy REMMERS
27. Uzupelnienie ubytków kamienia zaprawami konserwatorskimi Restauriermörtel firmy REMMERS z zastosowaniem tzw. pajęczków ze stali nierdzewnej, z odwzorowaniem oryginalnej powierzchni rzeźbiarskiej,
28. Scalenie kolorystyczne powierzchni z zastosowaniem preparatu Funcosil WS i LA Siloconharzfarbe firmy REMMERS
29. Zabezpieczenie powierzchni rzeźby preparatem hydrofobowym Funcosil SNL firmy REMMERS,
30. Założenie trzpieni łączących figurę z podstawą, wykonanych ze stali nierdzewnej

Inskrypcja.

32. Wstępne wzmocnienie preparatem krzemoorganicznym KSE 100 firmy REMMERS.
33. Odczytanie pełnego tekstu inskrypcji.
34. Przeszlifowanie powierzchni do stanu pod warstwą destrukcyjną.
35. Pogłębienie liternictwa.
36. Ewentualne wyłoczenie liter złotem mineralnym.

Prace końcowe

37. Wykonanie betonowego fundamentu „in situ” w obrysie dolnego stopnia podstawy, na określonej rzędnej projektowej oraz wykonanie izolacji, uniemożliwiającej przenikanie szkodliwych soli z betonu do kamiennej podstawy kapliczki – warstwa papy.
38. Przewiezienie kamiennych elementów kapliczki z pracowni na teren posadowienia.
39. Montaż metodyczny poszczególnych elementów kamiennych z zastosowaniem nierdzewnych trzpieni, na żywicy epoksydowej Epoxy SC 100 firmy REMMERS
40. Założenie spoin w miejscach łączenia elementów kamiennych z zapraw konserwatorskich Restauriermörtel firmy REMMERS.
41. Wykonanie dokumentacja konserwatorskiej – sprawozdania z przeprowadzonych prac.

7. Specyfikacja materiałowa

Do wszystkich zabiegów konserwatorskich przy kapliczce z krucyfiksem w Stróżach proponuje się zastosować materiały i preparaty firmy REMMERS. Dopuszcza się zastosowanie materiałów i preparatów innej firmy, cechujących się analogicznymi właściwościami.

1. Wstępne utwardzenie kamienia – żywica krzemoorganiczna KSE 300.
2. Zniszczenie życia biologicznego na kamieniu – preparat Grünbelag Entferner.
3. Czyszczenie chemiczne powierzchni – środek czyszczący Fassadenreinigung Paste, przy mocnych zabrudzeniach – Schmutzlöser.

4. Strukturalne utwardzenia kamienia (piaskowiec i wapien) – żywica krzemoorganiczna KSE 300 i KSE 500.
5. Sklejenie odspojień i spękań – żywica Epoxy SC 100.
6. Wklejenie tzw. pajęczków do uzupełnień ubytków – żywica Epoxy BH 100.
7. Uzupełnienie ubytków kamienia – Restauriermörtel, przy większych ubytkach – podkład z Grundieringmörtel.
8. Scalenie kolorystyczne – Funcosil WS, zmieszany z pigmentami o żądanej barwie.
9. Hydrofobizacja – Funcosil SNL.
10. Sklejenie elementów przy montażu z zastosowaniem trzpieni ze stali nierdzewnej – żywica epoksydowa Epoxy SC 100 lub BH 100.

8. Dokumentacja fotograficzna

WIDOK FRONTOWY

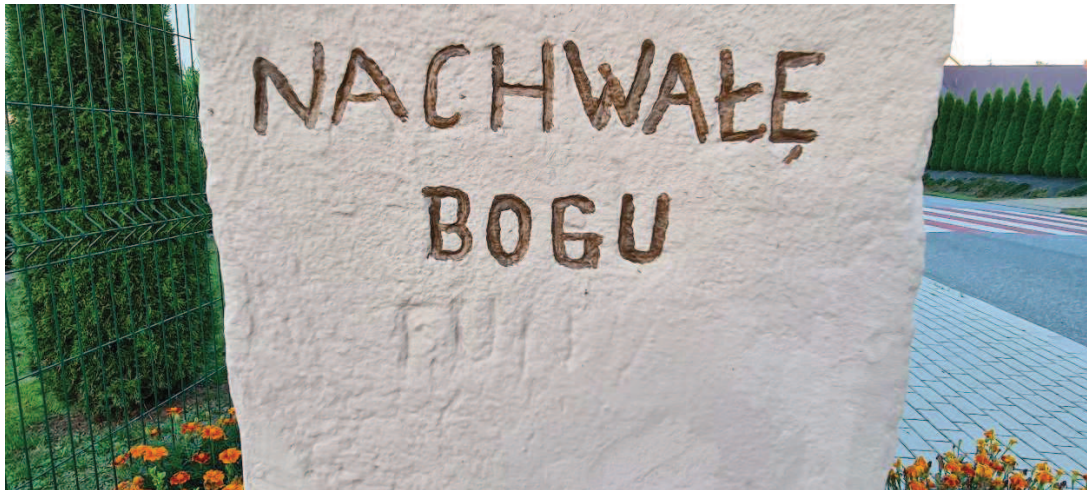
WIDOK Z TYŁU

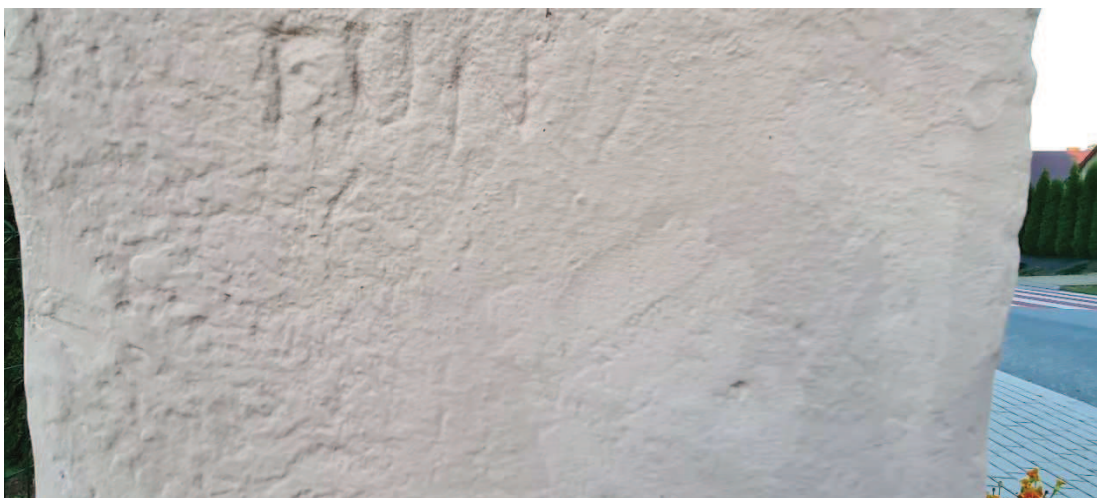
KRUCYFIKS

GZYMS WIEŃCZĄCY COKÓŁ

INSKRYPCJA

NIECZYTELNE ŚLADY INSKRYPCJI

GZYMS DOLNY COKOŁU

ZŁUSZCZENIA POWŁOK MALARSKICH